

ביאורים

אביי שואל את רבה מדוע הוא פוחד מחבלי המשיח, כיוון שניתן להינצל מהם על ידי תורה וגמילות חסדים. כיצד מצוות אלו מצילות מהכאב המתלווה לחבלי המשיח?

התורה והחסד הם במדרגת הפשיטות'. אין מדובר בפשטות חיוורת וחסרת תוכן, אלא באדם שמכיר את מקומו ומוכן לקבל מאנשים אחרים. זו מידה של ענווה, שאין בה רק הכנעה והתבטלות, אלא הכרה בערך האמיתי של האדם. אדם שמכיר בערך עצמו מבין שהוא זקוק לשפע אלוהי על מנת להתעלות, ולכן הוא מוכשר יותר לקבלו. התורה היא גילוי של טוב אלוהי המושפע לעולם והיא מדריכה אותנו כיצד להתנהל בו. דרך הקישור לתורה היא דרך שכלנו - על ידי הלימוד וההתעסקות המחשבתית בה.

ישנו רובד נוסף בענווה. ההכרה בערך עצמי מביאה לידי ההבנה שלא רק שאני זקוק לעזרה כדי להתעלות, אלא גם כל מה שיש לי עכשיו לא הגיע ממני אלא משפע אלוהי שהושפע עליי. מכוח זה נובעת ההבנה שאין לי את הזכות לשמור טוב זה לעצמי וממילא מגיע הרצון להעביר אותו הלאה. רצון זה מתבטא בגמילות החסדים, הנעשית על ידי גופו של האדם.

אם-כן, אדם העוסק בתורה ובחסד מקשר את הצד השכלי והצד הגופני שבו למדרגת הענווה, ונמצא במדרגה המחוברת לשפע האלוהי. במדרגה כזו יש רק טוב ושלמות, ולכן מי שנמצא בה יכול להינצל מהרוע והכאב שבחבלי המשיח.

הרחבות

• טוב לשמים ולבריות

ואיש כזה הוא טוב לגמרי, שהוא טוב לשמים ולבריות. מקור הדברים הוא בגמרא: "וכי יש צדיק טוב, ויש צדיק שאינו טוב? אלא, טוב לשמים ולבריות - זהו צדיק טוב, טוב לשמים ורע לבריות - זהו צדיק שאינו טוב" [קידושין מ.]. הגמרא לומדת שישנם שני סוגי צדיקים, צדיק שטוב גם לשמים וגם לבריות, וצדיק שטוב לשמים בלבד.

החיד"א שואל כיצד תיתכן מציאות של צדיק שהוא טוב לשמים אך אינו טוב לבריות, הרי אם אינו טוב לבריות, גם בשמים אינו אהוב! ועונה, שכוונת הגמרא בביטוי "רע לבריות, אין הכונה בדברים שבין אדם לחבירו, שהוא מזיק לבריות או עושק וכיוצא, אלא הכונה הוא שמלמד קטגורייא על הבריות ואינו מלמד זכות ולא ניחא ליה (=ולא נח לו) לקב"ה שהאדם ילמד חובה על ישראל... אבל המלמד זכות על ישראל זה נקרא טוב לבריות" [בן יהוידע שם]. לפי דבריו, אדם שעובר על מצוות שבן אדם לחברו או מתנהג שלא כהוגן אכן אינו צדיק כלל. הגמרא דיברה על סוג אחר של אנשים - צדיקים שלומדים תורה ומקפידים על קיום מצוות, הן מצוות שבין אדם לחברו והן מצוות שבין אדם למקום, אבל כיון שאין הם מלמדים זכות על ישראל, הקב"ה אינו אוהב אותם וקורא להם "צדיקים שאינם טובים".

1 וְנִקְאָמַר לִיה אַבְי לְרַבְה, דְאָמַר יִיתִי וְלֹא אֶחְמַנְיָה, אִילִימָא מְשׁוּם חֲבְלֵי מְשִׁיחַ. וְכַמּוּ שְאָמְרֵנוּ לְמַעְלָה, כִּי הוּיָהּ הַזֹּאת אִי אֶפְשָׁר שְׁלֹא תִהְיֶה בְלֹא צַעַר, שְׁהָרִי הַיּוֹת הַמְשִׁיחִי בְרִיאָה חֲדָשָׁה שְׁלֹא הִיָּה בְעוֹלָם, וְזֶה גוֹרֵם שְׁנוֹי, כִּי כָל הַיּוֹה, שְׁנוֹי, וְכָל שְׁנוֹי, רַע. וְהַתְנִיָּא יוֹכוּ, פְּרוּשׁ, כִּי מְצִיאוֹת עוֹלָם הֵזָה הֵם שְׁנֵי דְבָרִים: אֲגוּפְנִים, וּבְלַתֵּי גוּפְנִים, וְדָבָר זֶה יְדוּעַ. וְכֹאֶשֶׁר הֶאָדָם הוּא בְעַל גְּמִילוֹת חֶסֶד וּבְעַל תּוֹרָה, וְעוֹסֵק בְּאֵלוּ שְׁנֵיהֶם, הוּא מִתְחַבֵּר בְּטוֹב כְּכֹל שְׁנֵי חֻלְקִים. כִּי הַתּוֹרָה הִיא טוֹב בְּלַתֵּי גוּפְנֵי, וְכַמּוּ שְאָמַר הַכְּתוּב (משלי ד, א): כִּי לֶקַח טוֹב נִתְּתִי לְכֶם תּוֹרָתִי אֶל תַּעֲזוּבוּ. וְגְמִילוֹת חֶסֶדִים הִיא טוֹב גוּפְנֵי, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה טוֹב לְבְרִיּוֹת. כִּי בְּנֵי אָדָם בְּעַלֵּי גוֹף צְרִיכִין זֶה לְזֶה, וְזֶהוּ עֵנִין גְּמִילוֹת חֶסֶדִים. וְאִישׁ כִּזֶּה הוּא טוֹב לְגַמְרֵי, שֶׁהוּא טוֹב לְשָׁמַיִם וְלְבְרִיּוֹת. וְכֹאֶשֶׁר הוּא טוֹב, יוֹצֵא מִחֲבְלֵי הַמְשִׁיחִי, כִּי חֲבְלֵי מְשִׁיחַ הוּא מְצַד הַשְּׁנוֹי, וְזֶהוּ עֵנִין חֲבְלֵי הַמְשִׁיחִי, וְכָל שְׁנוֹי אֵינוֹ טוֹב, אֲבָל הוּא רַע. לְפִיכָּךְ הַמְתַּדְבֵּק לְגַמְרֵי בְּטוֹב, בַּתּוֹרָה שֶׁהִיא טוֹב אֶלְקֵי, וְטוֹב הַבְרִיּוֹת שֶׁהוּא טוֹב גוּפְנֵי, יִצְלַח מִחֲבְלֵי הַמְשִׁיחִי, שְׁאֵינוֹ טוֹב רַק רַע. וְרִאָּהָה לְזֶה, שְׁבִיּוֹם שְׁנֵי, שֶׁהוּא הַתְחַלַּת הַשְּׁנוֹי, שְׁלֹכָךְ נִקְרָא שְׁנֵי עַל שֵׁם שְׁנוֹי, לֹא נֶאֱמַר בּוֹ טוֹב. כִּי בְרִיאַת יוֹם הַשְּׁנֵי הוּא שְׁנוֹי, שֶׁהוּא חֻלּוֹק הַמַּיִם אֶלּוּ מְאֵלוּ, לְכָךְ אֵין רְאוּי שֶׁיְהִיָּה טוֹב בּוֹ כְּלָל. וְלְפִיכָּךְ אֵלּוּ שְׁנֵי דְבָרִים, כְּמוֹ שְׁחֲבְלֵי הַמְשִׁיחִי הוּא שְׁנוֹי, וְכָל שְׁנוֹי הוּא רַע, כִּי אֵלּוּ שְׁנֵי דְבָרִים הֵם הַטּוֹב, וְלֹא יִמְשַׁל בּוֹ רַע כְּפֹאֶשֶׁר הוּא דְבָק בְּטוֹב. וְלְפִיכָּךְ הַרּוּצָה שֶׁיְהִיָּה נְצוּל מִחֲבְלֵי הַמְשִׁיחִי, יְהִיָּה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבְגְמִילוֹת חֶסֶדִים.

2 וְהַדְּבָר הַזֶּה הוּא עוֹד עֵנִין עִמָּךְ מֵאֵד, שֶׁהַרּוּצָה לְהִנְצֵל מִחֲבְלֵי הַמְשִׁיחִי יְהִיָּה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבְגְמִילוֹת חֶסֶדִים, בְּאֵלוּ שְׁתֵּי מִדּוֹת, שֶׁהֵם הַתּוֹרָה וְהַחֶסֶד, מִדּוֹת שְׁבֵיהֶם מְדַרְגּוֹת הַפְּשִׁיטוֹת, הַתּוֹרָה וְהַחֶסֶד. וְהוּא נִרְמָז בְּמָה שְאָמַר הַכְּתוּב (משלי טו, א): כִּי בְחֶסֶד וְאֶמֶת יִכְפַּר עוֹן. וְכַמּוּ הַפְּשִׁיטוֹת שֶׁיֵּשׁ בְּאֵלוּ שְׁתֵּי מִדּוֹת נְצוּל מִן חֲבְלֵי הַמְשִׁיחִי, שֶׁהוּא שְׁנוֹי בְעוֹלָם. כִּי הַפְּשִׁיטוֹת אֵין בּוֹ שְׁנוֹי, כְּפֹאֶשֶׁר יְדוּעַ לְמַבִּין. וּמִתְרַץ, שְׁמָא יְגַרֵם הַחֶסֶד. וְכַבֵּר בְּאַרְנוּ דְבָר זֶה בְּחַבּוּר גְּבוּרוֹת ה', עֵין שֵׁם וְתִמְצָא מְבֹאֵר.

3 שְׁאֵל אַבְי אֵת רַבְה, שְׁאֵמַר יוֹבָא וְלֹא אֶרְאֵנוּ, מְדוּעַ אֵמַר כֵּן? אִם מְפַנֵּי חֲבְלֵי מְשִׁיחַ, כְּמוֹ שֶׁהִזְכַּרְנוּ בַּתְּחִילַת הַפְּרָק, שֶׁהוּיָת יְמוֹת הַמְשִׁיחִי תִהְיֶה מְלוּוָה בְּצַעַר, מְפַנֵּי שְׁאֵי אֶפְשָׁר לְדַבֵּר חֲדָשׁ לְהַתְהוּוֹת בְּלֹא שִׁינוּי וְכָל שִׁינוּי הוּא רַע, הַרְרֵי שִׁינוּי, הַעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבְגְמִילוֹת חֶסֶדִים נִיצַל מִחֲבְלֵי מְשִׁיחַ. פִּירוּשׁ, בְּעוֹלָם הַזֶּה מְצוּיִים שְׁנֵי סוּגֵי דְבָרִים: אֲגֻשְׁמִיִּים וְלֹא גֻשְׁמִיִּים, דְּבַר זֶה יְדוּעַ. בְּשַׁעֲהַ שְׁהָאֵדָם הוּא בְעַל חֶסֶד וּבְעַל תּוֹרָה, וְעוֹסֵק בְּשְׁנֵי דְבָרִים אֵלוּ, הוּא מִתְחַבֵּר אֶל הַטּוֹב בְּשְׁנֵי חֻלְקִים, גַּם הַטּוֹב הַגּוֹפְנִי וְגַם הַטּוֹב הַרוּחָנִי. כִּי הַתּוֹרָה הִיא הַטּוֹב הַרוּחָנִי, כְּמוֹ שְׁנֶאֱמַר: כִּי לֶקַח טוֹב נִתְּתִי לְכֶם תּוֹרָתִי אֶל תַּעֲזוּבוּ. וְגְמִילוֹת חֶסֶדִים זֶהוּ טוֹב גֻּשְׁמִי, שְׁעוֹשֶׂה טוֹב לְבְרִיּוֹת, כִּי בְנֵי הָאָדָם גֻּשְׁמִיִּים, וְהֵם צְרִיכִים זֶה אֶת זֶה, וְזֶהוּ עֵנִינָה שֶׁל גְּמִילוֹת חֶסֶדִים שְׁמִייעִים זֶה לְזֶה. אִישׁ בְּעַל תּוֹרָה וּבְעַל גְּמִילוֹת חֶסֶדִים הוּא טוֹב שְׁלֵם, כִּי הוּא טוֹב לְשָׁמַיִם וְטוֹב לְבְרִיּוֹת, וְלֹכֵן נִיצַל מִחֲבְלֵי מְשִׁיחַ, שֶׁהֵם שִׁינוּי הַבֹּא לְעוֹלָם, וְכָל שִׁינוּי הוּא רַע. וּמֵאַחַר זֶהוּא דְבַק בְּטוֹב - בַּתּוֹרָה, שֶׁהִיא הַטּוֹב הָאֱלֹקִי, וּבְגְמִילוֹת חֶסֶדִים שֶׁהוּא הַטּוֹב הַגֻּשְׁמִי, הוּא נִיצוּל מֵהָרַע. רִאִיהָ לְזֶה, שֶׁהַטּוֹב אֵינוֹ יִכּוֹל לְהִיּוֹת יַחַד עִם הַשִּׁינוּי, שֶׁהוּא רַע, שְׁבִיּוֹם הַשְּׁנֵי לְבְרִיאָה, שֶׁהוּא יוֹם הַתְּחַלַּת הַשִּׁינוּי, וְלֹכֵן נִקְרָא שְׁנֵי מְלֻשׁוֹן שִׁינוּי, לֹא נֶאֱמַר בּוֹ טוֹב. כִּי בְּבְרִיאַת יוֹם הַשְּׁנֵי נַחֲלָקוּ הַמַּיִם הָעֲלִיוֹנִים מֵהַמַּיִם הַתְּחַתּוֹנִים, לְכֵן לֹא רְאוּי לְהֶאֱמַר בּוֹ טוֹב. מֵכַאן שֶׁהַטּוֹב וְהַשִּׁינוּי הֵם שְׁנֵי דְבָרִים שְׁאֵינֵם עוֹלִים בְּקִנְיָה אֶחָד. הַתּוֹרָה וּגְמִילוֹת חֶסֶדִים הֵם הַטּוֹב, וְחֲבְלֵי מְשִׁיחַ, שֶׁהֵם שִׁינוּי, הֵם הָרַע. כֹּאשֶׁר הָאָדָם דְּבַק בְּטוֹב, בַּתּוֹרָה וּבְגְמִילוֹת חֶסֶדִים, הוּא נִיצוּל מִחֲבְלֵי מְשִׁיחַ.

עֵינֵין זֶה, שֶׁהַעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבְגְמִילוֹת חֶסֶדִים נִיצוּל מִחֲבְלֵי מְשִׁיחַ, יֵשׁ בּוֹ עוֹמֵק נוֹסֵף. לְשֵׁנֵי עֵנִינִים אֵלוּ: תּוֹרָה וּגְמִילוֹת חֶסֶדִים, יֵשׁ מְכַנָּה מְשׁוֹתֵף, שְׁבִשְׁנֵיהֶם קִימַת מִידַת הַפְּשִׁטוֹת, כְּלוֹמַר הַתְּרַחֲקוֹת מֵהַגֻּשְׁמִיּוֹת וּדְבָקוֹת בְּרוּחָנִי. דְּבַר זֶה רְמוּז בְּפִסְקוֹ: כִּי בַחֶסֶד וְאֵמֶת יִכּוּפֵר עוֹן. הַכְּפֵרָה הִיא מְפַנֵּי הַהִסְתַּלְקוֹת מֵהַגֻּשְׁמִיּוֹת וְהַדְּבָקוֹת בְּרוּחָנִיּוֹת, וְלֹכֵן בְּשֵׁתֵי מִידוֹת אֵלוּ נִיצוּל מִחֲבְלֵי מְשִׁיחַ, שֶׁהֵם שִׁינוּי בְּעוֹלָם, כִּי בְּרוּחָנִי אֵין שִׁינוּי כִּידוּעַ, כִּי הַשִּׁינוּי הוּא רַק בְּגֻשְׁמִי. עֵנָה רַבָּה לְאַבְי, שֶׁהוּא חוֹשֵׁשׁ שְׁמָא יְגַרֵם הַחֶסֶד. דְּבַר זֶה בְּאַרְנוּ בְּגְבוּרוֹת ה', עֵינֵין שֵׁם וְתִמְצָא אֶת הַדְּבָרִים מְבֹאֵרִים.

העוסק בטוב ניצל מחבלי משיח שהם רע

העוסק בתורה וגמילות חסדים, שהם במדרגת הפשיטות, ניצל מחבלי משיח

